

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA VUMBIRHI (P2)

NYENYANYANA/NYENYANKULU 2017

TIMARAKA: 70

NKARHI: Tiawara ti2

Papila leri ri na 16 wa tipheji.

SWITSUNDZUXO NA VUXOKOXOKO

1. Hlaya swiletelo leswi u nga si sungula ku hlamula swivutiso.
2. U nga ringeti ku hlaya phepha ra swivutiso hinkwaro. Xiya tafula ra nongonoko wa vundzeni leri nga eka pheji leyi landzelaka kutani u fungha tinomboro ta swivutiso swa tibuku leti u dyondzeke tona lembe leri. Endzhaku ko endla tano, hlaya swivutiso swoleswo kutani u hlawula leswi u lavaka ku hlamula swona.
3. Papila leri ri na SWIYENGE swa MUNE:

XIYENGE XA A: Novhele	(35)
XIYENGE XA B: Ntlangu	(35)
XIYENGE XA C: Swirungulwana/Swihungwana	(35)
XIYENGE XA D: Vutlhokovetseri	(35)
4. Hlamula SWIVUTISO SWIMBIRHI ntsena, xivutiso XIN'WE ku suka eka SWIYENGE swin'wana na swin'wana SWIMBIRHI.

XIYENGE XA A: NOVHELE
Hlamula xivutiso xo huma eka novhele leyi u yi dyondzeke.

XIYENGE XA B: NTLANGU
Hlamula xivutiso xa ntlangu lowu u wu dyondzeke.

XIYENGE XA C: SWIRUNGULWANA/SWIHUNGWANA
Hlamula swivutiso HINKWASWO swa swirungulwana/swihungwana.

XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERI
Hlamula swivutiso leswi vutisiweke eka switlhokovetselo HINKWASWO.
5. Tirhisa tafula ra nongonoko wo tikamba ku vona loko u hlawurile swivutiso hi mfanelo.
6. Landzelela swiletelo leswi nga emasungulweni ya XIYENGE XIN'WANA na XIN'WANA hi vukheta.
7. Nombora swivutiso swa wena ku ya hilaha swivutiso swi nomboriweke hakona eka phepha ra swivutiso.
8. Sungula XIYENGE XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji YINTSHWA.
9. Nkarhi lowu pimanyetiweke: Tirhisa timinete ta kwalomu ka 60 eka XIYENGE XIN'WANA na XIN'WANA.
10. Tsala swi saseka no vonaka.

TAFULA RA NONGONOKO WA VUNDZENI

XIYENGE XA A: NOVHELE		
Hlamula swivutiso swa novhele leyi u yi DYONDZEKE.		
NOMBORO YA XIVUTISO	TIMARAKA	NOMBORO YA PHEJI
1. <i>Ndzi ngo tinciki!</i>	35	5
XIYENGE XA B: NTLANGU		
Hlamula swivutiso swa ntlangu lowu u wu DYONDZEKE.		
2. <i>Byokota Madlayisana</i>	35	8
XIYENGE XA C: SWIRUNGULWANA/SWIHUNGWANA		
Hlamula swivutiso leswi vutisiweke eka swirungulwana HINKWASWO.		
3.1 'Ndzi na timfanelo'	18	11
3.2 'U nga hlawuli ndluwa u siya hove'	17	12
XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERI		
Hlamula swivutiso leswi vutisiweke eka swithokovetselo HINKWASWO.		
4.1 'Kumbe a ndzo lorha.'	17	14
4.2 'Ra dzindza'	18	15

TAFULA RA NONGONOKO WO TIKAMBA LOKO U HLAURILE SWIVUTISO HI MFANELO:

Tatisa mavangwa lama pfulekeke hi ku tirhisa mfungho wa nghwaju ku kombisa leswaku u hlawurile nhlayo leyi lavekaka ya swivutiso.

NONGONOKO WO TIKAMBA			
XIYENGE	NOMBORO YA XIVUTISO	NOMBORO YA SWIVUTISO LESWI FANELEKE KU HLAMURIWA	MFUNGHO WA NGHWAJU (✓)
A: NOVHELE (Swivutiso swa xikambelantwisiso)	1	1	
B: NTLANGU (Swivutiso swa xikambelantwisiso)	2	1	
C: SWIRUNGULWANA/ SWIHUNGWANA (Swivutiso swa xikambelantwisiso)	3	1	
D: VUTLHOKOVETSERI (Swivutiso swa xikambelantwisiso)	4	1	
LEMUKA: Tiyisisa leswaku u hlamurile swivutiso eka swiyenge SWIMBIRHI ntsena.			

XIYENGE XA A: NOVHELE

XIVUTISO XA 1: NDZI NGO TINCIKI –FA Thuketana

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA A

U te lowa jaha a ku wa ri petsa-petsa, Ntekele o ta ta ku ndzi fikeke, a namba a ku ri wutlo, a sungula ku ri hlaya. Ni mbilu ya yena ya ku sihalala, u te loko a ku chapu, o namba a tchandleka mavoko enhlokweni: 'Kunene u ndzi swathile n'wanangooo! Ndzi se ni xinyela n'wanangooo! Yooo, n'wanango!'

Ko va loko xirilo xelexo xa nkulukumba Ntekele, xi tlhontlhe eya maxaka ni vanghana, ngopfu-ngopfu eya ka manana. Va ta timbeya-mbeya eva ka manana swi vava. Xi va xiyowe-yowe, ku hlangana ku ku nturhe! Swihlahla, switsunga ni nambu wa Malungwe, swi amukela ku rila koloko, swi va swi ku halalata empfhukeni wa tilo. Ina, a swo fanela leswaku vanhu va vanhu va kalakala, loko va tsundzuka nkuvo lowu kutani a wu nga ha ri nkhuvo kambe manyala. Ina, a swi vavisa ku tlula mpimo, lero a va nga ri vangani lava a va kota ku tikhoma. 5 10

'Ringetani ku tikhoma, tikhomeni vamanana,' Ku huwelela mufundhisi Chavani hi rito ro rhurhumela, leri a ri heleketiwa hi mihloti leyi a yi ri karhi yi tengatenga ematihlweni ya yena.

'Majaha lama kotaka ku hlambela, enghenani mi lava ntsumbu.' Ku huwelela Makapana ndhuna ya muganga. 15

'Yooo! N'wana wa minooo! Swa antswa na mina ndzi namba ndzi tihoxa ndzi lova ni n'wana wa minoo!' Ku kalakala nkulukumba Ntekele hi ku tlula a kongoma xidziva, kambe vavanuna lava a va ri ekusuhi na yena, va tlula va n'wi khoma.

- 1.1 I mani n'wana loyi a ku ririwa yena hi vanhu lava? (1)
- 1.2 Boxa hi ku komisa leswi a swi humelela hi siku leri. (2)
- 1.3 Hikwalaho ka yini mutsari a ku: 'Ni mbilu ya yena ya ku sihalala' loko a vula Ntekele? (2)
- 1.4 I ncini lexi susumeteke n'wana loyi ku endla leswi a swi endleke? (2)
- 1.5 Eka swivulwa leswi landzelaka hlamula u ku hi swona kumbe a hi swona, u tlhela u seketela nhlamulo ya wena:
 - 1.5.1 Mufundhisi Chavalala na Ntekele a va tsakelana ngopfu hi nkarhi lowu. (2)
 - 1.5.2 Ntsumbu wa Manayila va wu kumile emakorhweni ya xidziva. (2)

- 1.6 Hi ku vona ka wena a swi fanerile ku va tatana Ntekele a rila loko a heta ku hlaya papila? Seketela nhlamulo ya wena. (3)
- 1.7 Leswi nga endliwa Ntekele hi n'wana loyi wena swi ku khoma njhani naswona hikokwalaho ka yini? (2)
- 1.8 Hlawula nhlamulo yin'we eka leti landzelaka:
Nkongomelo wa tsalwa leri i ku ...
- A kombisa ntwanano exikarhi ka vatswari na vana.
B kombisa vatswari khombo ro hlawulela vana leswi va faneleke ku hanyisa xiswona.
C kombisa vatswari ku saseka loku va ka kona loko va hlawulela vana leswi va faneleke ku hanyisa xiswona.
D nyika vatswari rhengu ra leswaku vana va fanele va va kurisa njhani. (1)

NA

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA B

A tshama tano nkulukumba Ntekele. Nhloko ya yena yi ri karhi yo huuu! Miehleketo ya yena yi ri ka Lefty. Hi mahlo ya yena ya miehleketo, a ve a n'wi vona na Lefty ni nomu wa yena lowu tshama wu lo gabaa, loko a ri karhi a n'wi xungetaxungeta hi ncengula a nga si n'wi mineka. Ku chava ku n'wi tsandzisa ku tshama a rhula, kwalaho a ku nyakwi, a sungula ku rhendzeleka-rhendzeleka ni kamara hi milenge leyi a yo dyu, dyu, dyu, dyu! Ana a vuya a ta ta ku ticukucukuu, esofeni a tikhomelela nhloko a ri karhi handle ka ku titwa a ku: 'Ohohooo, ndzi file. Xi ta ndzi cakanyetela hi mukwana, xi ta ndzi dlaya. Hambu a ndzi endlela yini, a ndzi endlela yini ku ba Mpfuleni? Yoo, ndzi hlakulele munga, hi leswi namuntlha wo na kula wo ndzi tlhavoo!' 10

Swi n'wi tsona vurhongo, ana a ku valu, a tlhela a rhendzeleka ni kamara. Ndzhaku a ya a ya enghena ekhixini laha a nga fika a ku ndzheko wa mati u kwihi? A ku wu pa, khwiri a wu vo, yi ri ndlela yo ringeta ku titimula mikolo leyi kutani a yi lo khwaxa, hi ku chava. Ndzhaku a tlhelela nakambe ekamarini ya yena ya ku tshama eka yona, laha a nga fika nakambe a ticukumeta kunene esofeni, ya va mavoko ya ya enhlokweni handle ka ku swi anakanya. Mbilu ya yena a yi ri karhi yi ba hi ndlela leyi a swi sa swi n'wi tsandzisa ni ku hefemula. 15

- 1.9 Lefty loyi i mani naswona a ku lo humelela yini ku kala miehleketo ya Ntekele yi nga suki eka yena? (2)
- 1.10 Hi ku vona ka wena i yini lexi a xi endla leswaku Jamboti a nga tiveki leswaku a ri xirho xa ti-'Vultures'? (2)
- 1.11 Hlamusela hi ku komisa hilaha ku chava ka Ntekele ku veke ntiyiso hakona. (2)

- 1.12 Boxa xivangelo xa ku va Ntekele a bile Mpfuleni. (2)
- 1.13 Xana mhaka ya ku biwa ka Mpfuleni hi tata wakwe yi ku dyondzisa yini? (2)
- 1.14 Kombisa ku yelana ka swiendlo swa Mpfuleni na Manayila hi tlhelo ra timhaka ta rirhandzu. (1)
- 1.15 Xana i yini lexi a xi endla leswaku Ntekele a xiximeka swinene. (1)
- 1.16 Loko a ku ri wena Ntekele n'wana wa wena a cata wena tanihi mutswari u nga swi tivi ku fana na leswi Mpfuleni a swi endleke, a wu ta titwa njhani? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.17 Manayila na Jamboti a va rhandzana swinene kambe va ri karhi va swi tiva leswaku mindyangu ya ka vona a yi dzahisani fole. Ku ya hi tsalwa i yini xivangelo xa rivengo leri. (2)
- 1.18 Hlamusela leswi humeleleke hi bindzu ra Ntekele ekuheteleleni ka tsalwa. (2)

[35]

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 35

XIYENGE XA B: NTLANGU

XIVUTISO XA 2: *BYOKOTA MADLAYISANA* – MM Marhanele

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA C

MABOKORO:	Wansati loyi u ni nhlana o swi thya, thya, hi xin'we xin'we, hambi leswi va nge vavasati va ehleketa hi timbilu loyi u ehleketa hi byongo.	
MAMBURU:	Leswi nga vuriwa hi wansati loyi swa yelana ni leswi hi nga swi twa tolo navusiku endlwini ya Mathebula.	5
MAGAMANA:	Hi ku komisa u nga yima wena Mamburu u hlamusela tiko leswi wena ni vandla ra wena mi swi tweke tolo endlwini ya Thebuyi. (MAMBURU a yima a hlamusela hinkwaswo.)	
VANHU:	Mayeke, n'anga hi yona mudlayi lonkulu laha tikweni.	
M'SAPA:	N'anga Mavundza yi pariwile swi le rivaleni.	10
MAZIBUKO:	(A hlevetela.) Mavundza u tidlayisile hi ku thathela ncuva wa xingoni a tshika wa Xitsonga.	
MAGAMANA:	Vumbhoni bya vudyohi bya n'anga byi ringene ni tiko ri xurhile hi ntiyiso lowu ri wu kumeke. Ndzi nga si nyumisa maxaka, vana, vanakulobye, vasati ni swigangu swa n'anga Mavundza, hi leswi ndzi nga ta endla swona, ndzi rhandza ku tisola eka nkulukumba Mathebula. Wena Mathebula ndzi hosi ya wena, kambe namuntlha ndzi nandza wa wena. Ndzi ku dyoherile ngopfu, hikuva ndzi lavile ku humesa vutomi bya wena u nga ri na xidyoho nandzu. Ndzi ta basisa vito ra wena. ...	15 20

- 2.1 Boxa vito ra wansati loyi ku vulavuriwaka hi yena. (1)
- 2.2 Xana nsati lonkulu wa Mavundza i mani? (1)
- 2.3 Xana vanhu lava va vulavula va ri kwihi? (1)
- 2.4 Boxa xivangelo xa ku va vanhu lava va tikuma va ri endhawini leyi. (2)
- 2.5 Magamana loko a ku eka Thebuyi: 'kambe hi wena ndhuna leyi nga ndzi pfuna ku mayaxa tshumba ...' a vula leswaku u n'wi pfunile ku ...
- A aka yindlu.
B bindzimuxa tshuka.
C kuma xitshunxo.
D kurisa tiko. (1)

- 2.6 Hlamusela ku yelana ka leswi wansati a swi vuleke na leswi Mamburu a vula swona loko a ku: leswi nga vuriwa hi wansati loyi swa yelana ni leswi hi nga swi twa tolo navusiku endlwini ya Mathebula.' (2)
- 2.7 Hi ku vona ka wena hosi yi nga va yi kombisa yini hi ku vitana Mathebula Thebuyi? (2)
- 2.8 Hlamusela leswi hosi yi n'wi khensiseke xiswona Mathebula. (2)
- 2.9 Nyika vumunhu bya Magamana. (2)
- 2.10 I yini lexi kombaka leswaku tindhuna ta hosi Magamana a ti swi kota ku fambisa timhaka ta tiko. Seketela hi leswi swi nga eka tsalwa. (2)
- 2.11 Xana loko vanhu va tiko va phata hosi Magamana a va ku yini? (1)

NA

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA D

MAVUNDZA: Mina a ndzi dyohanga nchumu, hikuva Maluleke u dlawe hi Mathebula.

MAGAMANA: Mavundza, u ehleketa wonge ndzi le ku hlahluveni laha? Kumbe u ehleketa wonge swimidyana swa wena swi ta ku hundzisa eka xinwelo xa rifu? U fanele ku tiva leswi: Mina ndzi huma ekule, a ndzi fani na wena wo thwasa eXithela-Vavasati, mina ndzi kambe kule-eMinxanatsini. Vulavula man' ndzi nga si dya viriviri. 5

MAVUNDZA: Mina a ndzi si dlaya munhu mpfhuka ndzi velekiwa. Hambu xi ri xiganama a ndzi xi tivi.

MAGAMANA: Ohoho! Xana tiko ra byi twa vun'wa bya xitsotso lexi. (MAZIBUKO a tisa xidzobyana. Hosi yi xi yimisela ehenhla tiko ri xi vona) Hii, u ri a wu xi tivi? (A nga hlamuli MAVUNDZA.) Hlamula, hlamula! 10

MAVUNDZA: *Ndza ... xi ... A ... ndzi ... xi ...*

MAGAMANA: Veka mhaka ya wena erivaleni. U vula yini loko u ku 'Ndza ... xi ... A ... ndzi ... xi ...' 15

MAVUNDZA: (A rhurhumela wonge i murisi a neriveke hi mpfula ya xihangu) Xa ... mi ... na, kambe a xi nga ri na nchumu.

MAGAMANA: Nchumu wo fana na yini.

MAVUNDZA: Wo ... wo ... fan ... i ... x ... xiganama?

MAGAMANA: A ndzi si vulavula hi xiganama. Xana tiko ri ndzi twile ndzi vulavula 20
hi xiganama?

VANHU: A wu zanga Mayeke.

MAGAMANA: Se Mavundza u swi kuma kwihi leswaku xidzobyana lexi xi
na xiganama?

- 2.12 Nyika vonelo ra wena mayelana na vumunhu bya Mavundza. (2)
- 2.13 Magamana a a ri na nyiko ya ku kota ku lavisisa mhaka. Tiyisisa mhaka leyi hi
leswi nga eka ntshaho lowu. (3)
- 2.14 Boxa vito ra wansati loyi a nga vanga timhaka leti tiko ri tikumaka ri ri eka
tona. (1)
- 2.15 Mavundza u lo tipota hi yexe eka Magamana. Seketela mhaka leyi hi leswi a
swi vuleke eka xitshuriwa xa D. (2)
- 2.16 Hlamusela leswi xidzobyana lexi a xi ri na xiganama xi nga fikisa xiswona
emavokweni ya hosi? (2)
- 2.17 Xana maendlelo ya hosi yo rhamba tiko eku tengeni ka milandzu ya kahle ke?
Seketela nhlamulo ya wena. (3)
- 2.18 Ku ya hi tsalwa i mani loyi hi nga vulaka leswaku hi yena Byokota
Madlayisana? (1)
- 2.19 Hosi Magamana a a kombisa yini hi rito 'xitsotso' loko a ku: 'Xana tiko ra byi
twa vun'wa bya xitsotso lexi.' (2)
- 2.20 Magamana a a vula yini loko a ku eka Mavundza: 'Vulavula man' ndzi nga si
dya viriviri'? (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 35

XIYENGE XA C: SWIRUNGULWANA

XIVUTISO XA 3: *NDZI NA TIMFANELO* – SJ Malungana na NJ Maluleke

3.1 '*NDZI NA TIMFANELO*' – NJ Maluleke

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA E

Hi siku leri thandlamaka, loko nhloko ya xikolo a kumile xiviko xo huma eka thicara Billy Mhangeni, yena thicara wa Masungulo, lexi a xi vika ta mahanyelo ya Masungulo lawa a ya hlambisa timbilu, a nga ha tlhavelanga hi sana, u lo hlengeleta matichara hinkwawo ehofisini ya yena, kutani a va chela hi tona. Kutani u hetelele hi ku kombela yena Mhangeni leswaku a hlamusela hilaha a tivaka mhaka leyi hakona. Handle ko tipfinyinga, hiloko Mhangeni a hlamusela leswaku mhaka leyi n'wi vilerisaka ngopfu i mahanyelo ya Masungulo lama ya nga amukelekiki.	5
Ni loko a ringeta ku n'wi tshinya, u n'wi hlamula leswaku yena u ni timfanelo to endla leswi a swi rhandzaka. Yena a nga ha lavi ku hanya eka Afrika-Dzonga lowa khale, wa ntshikelelo. U te na yena u ni timfanelo ta yena tanihi muaka-tiko wa Afrika-Dzonga. Thicara Mhangeni u yile emahlweni a kombisa leswaku, Masungulo i n'wana loyi a nga tsakeriki ku endla ntirho wa xikolo.	10
Loko a nyikiwa ntirho a nga tikarhateli wona, xa yena i ku teka mintirho ya vana van'wana a kopulula. U yile emahlweni a hlamusela leswaku eka vana hinkwawo va ntangha khume, hi yena a xwaka exikolweni. U boxe ni leswaku u hlwela ku fika exikolweni. Nhloko ya xikolo u nyiketile mhaka leyi eka vatirhi-kulobye leswaku va chukisana na yona. Un'wana wa mathicara hiloko a hlamula leswaku, mhaka leyi i khale yi ri kona, kambe a va nga tivi leswaku va ta endlisa ku yini.	15 20

- 3.1.1 Nyika xivongo xa mudyondzi loyi ku vulavuriwaka hi yena eka ntshaho lowu. (1)
- 3.1.2 Xana mudyondzi loyi a a ri eka ntangha mani? (1)
- 3.1.3 Xana mudyondzisi Mhangeni a a vilerisiwa hi yini eka maendlelo ya Masungulo? (1)
- 3.1.4 Xana Masungulo a ya endla yini ehofisini ya nhloko ya xikolo? (2)
- 3.1.5 Nyika vito ra nchumu lowu kumekeke wu ri mavokweni ya Masungulo loko a ri ku tsaleni ka xikambelo. (1)
- 3.1.6 Xana nhloko ya xikolo a yi vule leswaku ku ta humelela yini hi Masungulo loko a lo yisa emahlweni leswi a swi endla? (1)

- 3.1.7 Longoloxa swilo SWIMBIRHI leswi a swi endliwa hi Masungulo exikolweni. (2)
- 3.1.8 Hlamula hi swona kumbe a hi swona, u tlhela u seketela nhlamulo ya wena.
Mhangeni u rhumile mudyondzisi un'wana ku ya vitana nhloko ya xikolo a ta vona leswi a swi endliwa hi Masungulo exikambelweni. (2)
- 3.1.9 Nyika nhlamuselo ya ntila lowu landzelaka: 'Masungulo onge a lo tlhomiwa tinsiva.' (1)
- 3.1.10 Nyika dyondzo leyi u yi kumeke eka xirungulwana lexi. (2)
- 3.1.11 Xana wena u yima na matwisiselo ya Masungulo ya ntshuxeko eka tiko ra Afrika-Dzonga ke? Seketela vonelo ra wena. (3)

NA

3.2 'U NGA HLAWULI NDLUWA U SIYA HOVE' – SJ Malungana

Hlaya ntshaho lowu landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA F

Mabihana u swi vone xikan'we leswaku a nga ha rhandziwi. Hiloko a namba a teka leswi nga swa yena a khoma ndlela. A a nga tivi leswaku u ya kwihi.

Hi ku tshemba ka mina Xikwembu xi nga ka xi nga tshiki n'wana wa Xona. Mabihana u te a ha famba endleleni, o hlangana ni wanuna un'wana. Wanuna loyi a a ri mininjhere eka kontiraka yin'wana yo aka, hiloko Mabihana a n'wi tshwetela leswi nga n'wi humelela. U n'wi hlamuserile leswaku a nga tivi laha a yaka kona, naswona u khome hi ndlala. Hiloko wanuna luyani a n'wi twela vusiwana. U n'wi teke a famba na yena ekaya kakwe. 5

U fike a va tivisa hi ta Mabihana, hiloko va n'wi fihluta hi swakudya, va tlhela va n'wi chelela na mati a hlamba. Wanuna loyi a nga n'wi thumba a a ri wa ka Mtileni. Tanihi leswi a a ri mininjhere, William Mtileni u nambe a ya n'wi nghenisa entirhweni laha a a tirha kona. Kontiraka leyi yi ve yi rhurhela eCape Town, laha Mabihana a nga famba na yona kona. Kona u fike a tiphina hi vutomi. Ekaya a a nga ha tiveki leswaku u nghene lomu ko yini. 15

- 3.2.1 Xana Mabihana a a ri n'wana wa mani? (1)
- 3.2.2 Xana Mabihana a a lo endla yini ku kala a tikuma a ri exitarateni a nga tivi laha a ya kona? (1)

- 3.2.3 Tiyisisa marito lama ya nge: '... Xikwembu xi nga ka xi nga tshiki n'wana wa xona', eka ntshaho lowu hi leswi humeleleke Mabihana. (2)
- 3.2.4 Xana Mtileni a a tirha eka kontiraka ya yini naswona a ri eka xiyimo xihhi entirhweni wa kona? (2)
- 3.2.5 Xana Mabihana u vile a ya tirhela kwihi loko a ta va a sukile eJoni? (1)
- 3.2.6 Nyika vito ra n'wana wa Mabihana. (1)
- 3.2.7 Xana i mhaka yihi leyi endleke leswaku manana wa Mabihana a amukela ntukulu wa yena loyi a ku a nga n'wi lavi ekusunguleni emutini wa yena? (1)
- 3.2.8 Hlamula hi swona kumbe a hi swona, u tlhela u seketela nhlamulo ya wena.
Manana wa Mabihana a rhandza vandyangu wa yena ku ringana. (2)
- 3.2.9 Nyika nhlamuselo ya ntila lowu landzelaka: 'Ku phahlelana mariyeta.' (1)
- 3.2.10 Nyika dyondzo leyi u yi kumeke hi vumunhu bya n'wana wa Mabihana. (2)
- 3.2.11 Wena a wu ta va u n'wi tsundzuxile yini manana wa Mabihana hi makuriselo ya vatukulu va yena? (2)
- 3.2.12 Xana Mabihana u endlile kahle loko a nga lavangi ku tiva n'wana wa yena loyi a nga n'wi hlongorisa ekaya? Seketela vonelo ra wena. (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 35

XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERI

XIVUTISO XA 4

- 4.1 Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi swi nga ehansi ka xona.

KUMBE A NDZO LORHA – JM Magaisa

- 1 A byi ri vusiku bya nhlekanhi;
2 A ndzi etelele hi tihlo rin'we
3 Ndzi vona misava yi andlariwa bya sangu;
4 Hinkwaswo swa vutomi swi hlangana;
5 A ndzi ri xirho xa swa vutomi.
6 Ndzi vona mimfumo yi mbundzuka;
7 Yi hlanhleka bya tinyeleti to helela empfhukeni,
8 Miako ya tintshava yi n'oka;
9 Ku pfumaleka ni un'we wo hoxa nomo;
10 A ndzi ri hava nomo na mina.
- 11 Ndzi yimile ndzi halahala hi ku chava,
12 Ndzi halahala ndzi languta manana Afrika,
13 Mihloti ya tingana yi lema mahlo bya xilemu,
14 Ndzi twa rito, rito ntsena;
15 'Rhandza warikwenu ku kota loko u tirhandza.'
- 16 Ndzi halahala ku vona l'a byeriwa;
17 Ndzi ttherile ndzi languta manana Afrika;
18 Nhloko yakwe a yi tika hi tingana,
19 Swi ndzi vavisile ku vona tihosi ti kasa,
20 Rito a ri tswongile mongo wa matsolo ya tona.
- 21 Ndzi vona vantshuxeki va nyama va bohiwa hi moya,
22 Ndzi vona vabohiwa va nyama va ntshuxiwa hi moya,
23 Tipecana ta milenge ni mavoko ti vulula,
24 Tipecana ta byongo ti tsemeka va ntshuxeka,
25 Ndzi va vona va tlalamba hi ntlalambo wa vumunhu.
- 26 Ndzi langutile ndzi vona nkwangulatilo
27 A ndzi hatlanga ku twisisa nhlamuselo ya wona,
28 Ndzi tlhele ndzi twa rito, rito ntsena:
29 'Lowu i mujeko wa nhlanganano wa vumunhu'
30 Ndzi te embilwini wu tlula mijeko ya misava.

- 4.1.1 Hi mintila leyi nga tluliki mune hlamusela hungu ra xitlhokovetselo lexi. (3)
- 4.1.2 Nhlokomhaka ya xitlhokovetselo lexi yi sungula hi rihlanganisi ra 'kumbe'. Xana rihlanganisi leri ri paluxa mhaka yihi? (2)

- 4.1.3 Xana 'rito' leri mutsari a vulavulaka hi rona eka mintila ya 14 na 28 leyi nge: 'Ndzi twa rito, rito ntsena', 'Ndzi tlhele ndzi twa rito, rito ntsena', ku nga va ku ri rito ra mani? (1)
- 4.1.4 Hlamusela xifaniso xa le miehleketsweni lexi vumbiwaka hi ntila wa 3 'Ndzi vona misava yi andlariwa bya sangu'. (2)
- 4.1.5 Xana hi wihi nkoka wa ku va mutsari a tirhisile marito ya 'tlalamba' na 'ntlalambo' eka ntila wa 25 lowu nge: 'Ndzi va vona va tlalamba hi ntlalambo wa vumunhu'? (1)
- 4.1.6 Hlawula xin'we eka leswi landzelaka: Rito ra 'mongo' eka ntila wa 20 lowu nge: 'Rito a ri tswongile mongo wa matsolo ya tona', ri vula yini hi nhlamuselo ya masiku hinkwawo?
- A Nchumu lowu kumekaka endzeni ka nyungu ya kanyi.
B Ngati leyi humaka etinhompfini hi ku va munhu a vavisekile kumbe hikwalaho ka ku karhatiwa hi mumu.
C Nchumu lowu kumekaka endzeni ka rhambu lowu wu pfunaka ku endla ngati.
D Mhaka leyi xithokovetselo xi vulavulaka hi yona. (2)
- 4.1.7 Kombisa ku hambana ka tinhlamuselo ta mintila ya 21 na 22 leyi nge: 'Ndzi vona vantshuxeki va nyama va bohiwa hi moya', 'Ndzi vona vabohiwa va nyama va ntshuxiwa hi moya, ...'. (2)
- 4.1.8 Nkwangulatilo i nchumu lowu hi vupfumeri bya Xikriste wu nga mfungho wa ku xa ka mpfula na ku kombisa leswaku misava a yi nga ha herisiwi hi mpfula nakambe. Xana rito ra 'nkwangulatilo' eka ntila wa 26 ri paluxa yini eka xithokovetselo lexi? (2)
- 4.1.9 Xana mutsari u titwa njhani hi mhaka leyi a hi rungulelaka yona? Hlamusela u tlhela u tshaha ntila wun'we eka xithokovetselo ku seketela mhaka ya wena. (2)

NA

- 4.2 Hlaya xithokovetselo lexi landzelaka hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi swi nga ehansi ka xona.

RA DZINDZA – Bruce Ngobeni

- 1 Mindyangu ya namuntlha yi khome hi ritukulu,
- 2 Yi orha switiko swa khombo,
- 3 Ndlati ya madzolonga ya baleka,
- 4 Xipulula xi tshikele mandza ya xona emindyangwini,
- 5 Mindyangu yo khoma timbilu loko ri dzindza ri hatima.

- 6 Tinxangu ta mindyangu ti khomisa nsululwana,
- 7 Namuntlha emindyangwini ku handza n'hwari,
- 8 Matsune ni nkati a yi vhikeki,
- 9 Yi minya ku minya,
- 10 Ku sala switlakati swa swiketi ni maburuku.

11 Mahlo yanga ya phutsela hi riphimela,
12 Ku vona mintsumbu ya ndyangu yi lo nhavululu!
13 Bombo ra namuntlha ra nuha,
14 I bombo muni ro bomba hi xikhohlola-rifu,
15 Tinhlampfu ta xona ti dlidlimbetela vukati emasirheni.
16 I nkuzi muni yo loko ti gomolana,
17 Yi yayarhela ntlhambi hinkwawo bii!
18 Ni mugulugudela wa marhole wo hava xisandzu wu kukuriwa,
19 Ku sala xivala na migogo ya tingana,
20 Hakunene mapapa ya fuwe mpfula na ndlati.
21 Mindyangu i mpfurhampfurha,
22 Wun'wana u ri xa n'hwari loko un'wana a ku xa nkengere,
23 Tinghumendhlana ta tiko tshovani swiphundla mi timela nhova,
24 Layani tinhloko ta mindyangu ti ta kota ku vohla vukarhi,
25 Hikuva minete yin'wana na yin'wana xigitsi xi hlanta rifu emindyangwini,
26 Vatshiveri na swiciwana va dyela enghinghiyeni,
27 Swihlungwana swi fihle swo tala,
28 Phela mpfula ya xihangu yi siya maphokolo emindyangwini.

- 4.2.1 Hi mintila leyi nga tluliki mune nyika mongo wa xitlhokovetselo lexi. (3)
- 4.2.2 Eka ntila wa 1 lowu nge: 'Mindyangu ya namuntlha yi khome hi ritukulu', mutsari u tirhisile rito '**ritukulu**' ku hlamusela hungu ra yena. Nyika nhlamuselo ya rona ya masiku hinkwawo na ya le ka xitlhokovetselo lexi. (2)
- 4.2.3 Eka ntila wa 8 lowu nge: 'Matsune ni nkati a yi vhikeki', marito ya 'matsune' na 'nkati' ya yimela yini? (2)
- 4.2.4 Hlawula xin'we eka leswi landzelaka: Ntila wa 22 lowu nge, 'Wun'wana u ri xa n'hwari loko un'wana a ku xa nkengere', wu vula yini?
A Ku pfunana na ku seketelana.
B Ku rhandzana na ku hlayisana.
C Ku kanetana na ku holova.
D Ku cina swin'we. (1)
- 4.2.5 Xana nhlokomhaka leyi ya 'Ra dzindza' yi ku tisela xifaniso muni emiehleketweni? (2)
- 4.2.6 Mutsari u na mhaka leyi a yi solaka eka mintila ya 16 na 18 leyi nge: 'I nkuzi muni yo loko ti gomolana, Ni mugulugudela wa marhole wo hava xisandzu wu kukuriwa', Kombisa mhaka ya kona. (2)
- 4.2.7 Tsavula marito MAMBIRHI eka xitlhokovetselo lama vulaka vana. (2)
- 4.2.8 Nyika nhlamuselo ya ntila wa 13 lowu nge, ' Bombo ra namuntlha ra nuha'. (2)
- 4.2.9 Xitlhokovetselo lexi xi endla leswaku u titwa njhani tanihi muhlayi? Seketela. (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA D: 35
NTSENGO WA TIMARAKA: 70